נר ליואל

סיפור לפרשת השבוע
לע"נ יואל בן ברוך
גליון 77 פרשת וישלח תשפ"ז
ביאורים בספר משלי

כל דרכי איש זך בעיניו ותכן רוחות ה', גל אל ה' מעשיך ויכנו מחשבתיך (משלי טז, ב-ג)

זך - צלול, שקוף. [כמו 'מים זכים'.]
זך 'בעיניו' - היינו בעיני ה'. כלומר, 'דרכי איש זך בעיניו' ולכן ה' 'תוכן' את 'רוחותיו'. לכך רומז הפסוק במה שאמר '**זך** בעיניו' בלשון יחיד. לבאו' הא הול"ל '**זכים**' או '**זכות**' בעיניו ברבים, ומדוע אמר 'זך'? בהכרח הוא לרמוז כי מדובר בעיני ה', שהרי כך דרכו לראות הכל **בסקירה אחת** משום ייחודו ואחדותו.
ה'רוח' בקומה מכוונת כנגד הלב. כידוע, שנפש רוח נשמה כנגד כבד לב מח, וא"כ ה'רוח' כנגד הלב.
מלבד זאת, ה'רוח' גם מסמל דבר שנע ונד בקלות ובפתאומיות, ומשנה מקום וצורה, והוא גם דבר שפועל על אחרים.
תוכן - מתכנן, מבין. מחשבן חשבון. כמו 'ותוכן לבנים תתנו' שמות (ה, יח) שפירש"י חשבון הלבנים, וכן כתב אונק' שהוא סכום הלבנים.
לכן, כשם שיש לאדם 'מערכי לב', וביכולתו לפעול ולתכנן גם במיידי, וגם בטווח ארוך ובינוני - אבל הוא אינו יודע על שינויים שאינם צפויים אצלו ואצל זולתו [כגון, אדם שנוסע ליעד מסוים והכל מתוכנן אצלו, המסלול, זמני יציאה והגעה, אפילו חישבן עומסי תנועה. אבל אם פתאום חוסמים את הכביש משום איזה שהוא ארוע פתאומי כגון תאונה או מרדף או כיו"ב - הכל מתהפך. וכן אם נזקק להושיט יד לעזרה, עבור אסון שנקלע על דרכו וכדו'. קיימים המון גורמים נעלמים, שיכולים לשנות את הזמן והמסלול, ואפילו את היעד]. כך גם ב'**דרכי איש**' - האדם יכול לפעול ולתכנן אבל הוא לא באמת יודע מה צופן לו העתיד, הן באופן אישי והן באופן סביבתי. רק ה' רואה ויודע 'כל דרכי איש' עד יום מותו, ומזמן לו מצבים ומשאבים וכדו' על פי ידיעתו זו. אצל האדם העתיד 'זך' צלול ושקוף ובלתי נראה.
מאותה סיבה מזמן לו ה' '**רוחות**', והיינו, או ברוחות הבאות מבחוץ, והיינו נסיונות שנועדו מראש לשמור אותו במסלול הנכון, או שה' שיודע שעתיד האדם להקלע למצבים שיטלטלו אותו ואת ליבו מנווט את ענייניו בהתאם לכך.
ולכן לפעמים אדם מתאמץ ומשתדל בכל כוחו לשם שמים, לשם מצווה - ולא הולך, והוא לא מבין מדוע, שהרי כל כוונתו לטובה. אבל 'תכן רוחות' יודע שתצמח מזה סכנה או אפילו רעה, ועוצר אותו, וכיו"ב.
ולכן מתחבר לפס' הבא - שצריך תמיד לשתף את ה'.

***

מתוך כתבי אאמו"ר הר"ר **הוד יעקב בן מרנין** זצ"ל הכ"מ, שדבריו הם שהתפרסמו במדור זה, ככל שהדבר התאפשר תוך כדי מחלתו.
נלב"ע י"ג תשרי תשפ"ז, מתוך יסורים נוראיים שאין ניתן להביעם בכתב. קידש שם שמים בהליכותיו, ודאג לסובביו אף בשעותיו האחרונות, הגם שהיה שרוי בצער. נפטר מתוך דעה צלולה, ובבוקר האחרון לחייו אף התפעל מדברי הרמב"ם (יסודי התורה ח, א - ב) שאמונת בני ישראל במשה נובעת מכך שכולנו מעידים עליו, שעינינו ראו את מסירת התורה על ידו, ולא זר. רצונו היה לפרסם את עדותו וחזר על כך שהוא 'עד למעמד הר סיני'.
ת.נ.צ.ב.ה.

שאלה לחידודא:
כתוב במדרש (ויק"ר לו, ה) 'ולמה נאמר באברהם וביצחק אף ולא נאמר ביעקב אף ע"י שהיתה מטתו שלימה לפניו אברהם יצא ממנו ישמעאל וכל בני קטורה יצחק יצא ממנו עשו וכל אלופי אדום אבל יעקב מטתו שלימה כל בניו צדיקים', וכן כתב רש"י לקמן (בראשית מז, לא) שמטתו של יעקב היתה שלימה. וקשה, שיצאה ממנו דינה, שאף שאיננו רשאים לדון במאומה על דורות אלו, מ"מ הרי כתב עליה רש"י מפורשות (בראשית לד, א, ועי' ב"ר פ, א) שהיתה עליה תביעה שהיא 'יצאנית'?
יש אמנם מפרשים **רבים** הכותבים שהיתה צדקת מכמה סיבות, אבל מפשטות לשונו של רש"י (ומקורו במדרש, כנ"ל) משמע שהיתה עליה תביעה. וכן לשון החת"ס (בראשית לד, ז ועי' גם לקמן שם,א) 'ודינה לא היתה צדקת כי היתה יצאנית', ע"ש. וא"כ, קושייתנו תהיה לפי פירוש זה. מה גם שבלשונות חז"ל מצינו כמה מקורות לתביעה עליה, ראה למשל בראשית רבתי (לה, א-ב, עמ' 152 וכיוצ"ב גם לד, א עמ' 168) 'כל המשהה את נדרו סוף הוא בא לידי ע"ז וש"ד וג"ע, שנאמר וידר יעקב נדר וגו'... ושכח אותו נדרו, מיד נכשל בשלשתן, בג"ע, ותצא דינה', ובמדרש אגדה (בובר, בראשית לד, א) 'ותצא דינה בת לאה, לא יצאה אלא להראות עצמה ויפיה וגרם לה החטא ודבק בה שכם בן חמור'.
ואין לתרץ שלא מתחשבים במי שאינו ממנין השבטים - שהרי גם ישמעאל ועשיו לא היו מהשבטים ואעפ"כ היוו סיבה לכך שלא תהיה מטתם של אברהם ויצחק שלימה. כמו כן, אין גם לתרץ שדינה חזרה בתשובה לבסוף, שהרי גם ישמעאל עשה תשובה (ב"ב טז:) ואעפ"כ לא הועיל הדבר להחשיב בכך את מיטתו של אברהם כשלימה.

סיפור לפרשת השבוע

המפתח שבין שני הביסאות

אלחנן הכניס את המפתח של חדר הלימוד למעטפה של חברת האחסנה, ואחר כך שלף אותו בחזרה. על המפתח נשארה חתיכה של נייר חום. הוא שפשף אותה בציפורן, כאילו זו הבעיה.
יום חמישי, קצת אחרי תשע בבוקר, באזור התעשייה. מאחורי חנות תיקון מכשירי החשמל שלו היה חדר של עשרים ושניים מטרים. ביום ראשון באו למדוד אותו בשביל מדפים. עד יום שישי באחת בצהריים היה עליו להחזיר תשובה. ארבע אלף ושמונה מאות שקלים בחודש, לשנתיים, עם תשלום על החודשיים הראשונים מראש. בימים האחרונים אלחנן התחיל להתייחס לסכום הזה כאילו הוא כבר מונח אצלו בקופה.
בחדר עמדו שולחן פורמייקה עם קצה נפוח, שמונה כיסאות לא תואמים וארונית ספרים. בכל יום חמישי בערב למדו שם כמה מאנשי המקום. אחד הגיע עם בגדי עבודה, אחר השאיר את המגבעת על המדף שמעל מתקן המים. בקיץ היו מזיזים את המאוורר מצד לצד כדי שלא יריבו עליו. אלחנן קנה פעם שקיות תה יקרות יותר, ובמשך שבוע שלם קיווה שמישהו ישים לב.
על המשקוף היה תלוי מפתח נוסף. אלחנן תמיד בדק ששניהם שם לפני שסגר את העסק. מפתח אחד לחנות, אחד לחדר. שתי דלתות. כשהיו אומרים לו בבית הכנסת, "יישר כוח על המקום", היה עונה "מה כבר עשיתי", ומיד מוסיף שיש מקום גם לעוד שני לומדים, אם ירצו. בפעם האחרונה שאמר זאת, לא נשאר אפילו כיסא פנוי.

***

אורי, העובד שלו, נכנס וביקש מברג פיליפס. הוא עמד ליד הדלפק קצת יותר זמן מן הדרוש.
"נו?" אמר אלחנן.
"רק רציתי לשאול על החודש הקודם. את החצי שנשאר."
"ביום ראשון, בעזרת השם. דיברנו."
"דיברנו גם בראשון שעבר."
אלחנן דחף אליו את המברג. אורי לקח אותו והלך אל מכונת הכביסה המפורקת. אחרי רגע נשמע קליק של בורג שנפל מתחת לארון. שניהם נתנו לו להישאר שם.
גם לספק החלפים היה חייב כסף. אשתו, פנינה, השלימה את הכנסות הבית בעבודות תפירה, והחשבון של הסעת הבת לבית הספר בבאר שבע חזר פעמיים. אף אחד בבית לא ביקש ארמון. פנינה ביקשה שישלם בזמן למי שעובד אצלו, ושיתקן סוף סוף את הרטיבות מעל ארון הבגדים של הילדים. הוא הבטיח. אחר כך קיבל עוד הצעת מחיר על איטום, והניח אותה מתחת לקופסת ברגים.

***

אשר, אחיו הצעיר, היה נכנס לעסק בלי לדפוק, כאילו בכל עיר יש לו מפתח. היו לו מחסן ליד תחנת האוטובוסים ביישוב, עוד שניים בבאר שבע, חברת הובלות ומנהג מעצבן לומר את העלות לפני שאמר את שמו של הדבר.
"ארבע אלף ושמונה מאות. על חדר שעומד רוב השבוע בלי שימוש. תגיד לי מה אתה עוד בודק?"
"יש שם שיעור."
"אני יודע. הייתי. אתה גם יודע מה יש לאורי לקבל ממך?"
"זה עניין שלי."
"אז תטפל בו כמו בעניין שלך. ואגב, אתה חייב להחליף את הגומייה במקרר התצוגה. כל האוויר הקר שלך יוצא לרחוב."
אלחנן שנא במיוחד את העצות המדויקות של אשר. אנשים עם משקפיים ממוסגרים בזהב יכולים לטעות לפעמים, לכל הפחות בענייני מקררים. אבל הוא בדק את הגומייה אחרי שאחיו הלך. היה בה קרע קטן.
כשאשר פתח את המחסן הראשון שלו, הציע לאלחנן לבוא לעבוד אצלו. השכר שהציע היה גבוה יותר מכל מה שאלחנן הרוויח אז. "יש לי עסק משלי", ענה לו, אף שבאותה תקופה עוד תיקן מכשירים בפינה של מוסך שכור. מאז, בכל מפגש משפחתי היה מחכה שאשר ישאל איך הולך. הוא הבין תשובה מראש, תמיד קצרה מדי, והוסיף "ברוך השם, יש הכול". אשר חדל לשאול. איכשהו, גם זה העליב.

***

בערב, קודם שיצאו ללימוד, נפתלי בן השתים עשרה ביקש שישמע ממנו שוב את הפסוק שלמדו בתלמוד התורה, ומה שהיה קשה לו. הוא פרש חומש על שולחן המטבח, בזהירות של ילד המפחד מאחותו שהשאירה שם חוטי תפירה.

"כי חנני אלקים וכי יש לי כל'", קרא נפתלי, ואז הקריא גם את דברי רש"י: "יש לי כל - כל ספוקי, ועשו דבר בלשון גאוה 'יש לי רב', יותר ויותר מכדי צרכי".

"מה לא מובן?" שאל אביו.

"אם יש לו כל, למה הוא צריך להגיד את זה לעשו?"

"זו דרך הדיבור שלו."

"ואם חסר לו משהו באמת?"

אלחנן רצה לומר שחסר תמיד משהו. מפתח להההוא, כסף לזה, שעת שינה שלא תחזור. במקום זה ביקש שנפתלי יזיז את החומש הצדה, כי עוד רגע מגישים ארוחת ערב והחומש עלול להתלכלך.

פנינה שאלה בערב: "אתה מתכוון להעביר את הלימוד אלינו?"

"רק פעם בשבוע."

"איפה? על המכונה שלי...?"

"נסתדר."

"אני צריכה אותה גם בחמישי. ופה יש ילדים שקמים בשש. תשאל אותי לפני שאתה מבטיח לאנשים."

***

אלחנן התחיל לענות והפסיק. בשבוע שעבר היא ישבה אחרי חצות לפרום מכפלת שנתפרה עקום. הוא זכר את רעש המספריים, אבל שכח לשאול עבור מי העבודה. כעת הציע לפנות את המטבח רק אחרי תשע, לקחת על עצמו את הניקיון, ולוותר על האירוח אם יפריע. פנינה אמרה שתחשוב. מאוחר יותר הוציאה מן הארון ארבע כוסות שלא היו בשימוש, והניחה אותן לחוד. שום הבטחה.

***

בחדר הלימוד הריחו באותו לילה את האבק החם של התנור החשמלי. ר' מאיר, שלמד שם עם שניים מן האנשים, שאל אם פתחו חלון. ליד הדלת ישב עזרא המבוגר, כדרכו, עם תיק בד מקופל על הברכיים. רבע שעה אחריו הגיע גדליה, אדם כבן שלושים, משך כיסא מן השולחן ונשאר במרחק של כיסא אחד מעזרא. השניים לא בירכו זה את זה לשלום. אלחנן הכיר את המנהג הזה. לפעמים גדליה היה מושיט לעזרא ספר פתוח, לפעמים היו יושבים כל הערב בלי להחליף מילה.

"יכול להיות שבשבוע הבא נצטרך מקום אחר," הודיע אלחנן בסיום הלימוד, כשהתחילו לאסוף כוסות.

"למה?" שאל ר' מאיר.

"ענייני העסק."

"חבל. כבר התרגלנו."

עזרא אסף את תיקו. גדליה נשאר להחזיר ספר לארונית.

"יש פה מקום גם לעוד דברים חוץ ממקררים", העיר אחד מן הלומדים. אלחנן שמע בדבריו תוכחה, אף שהאיש אמר זאת בשקט.

"המקום הזה לא מחזיק את עצמו," פלט. "אתם באים שעה וחצי והולכים הביתה."

החדר השתתק לרגע. ר' מאיר קיפל את המפה מעל השולחן, הפעם בלי ליישר את פינותיה, ואמר: "אם אתה צריך עזרה, תגיד. אין שום בושה בדבר."

"ברוך השם, אנחנו מסתדרים."

***

אחרי שכולם יצאו נשאר אלחנן לגרד שעווה ישנה מתחת לתחתית של אחד הביסאות. הוא זכר את המילה "מסתדרים" ואיך אמר אותה. בדיוק כך אמר לפני חודשיים, כשאורי ביקש את משכורתו בזמן. הוא החזיר את הביסא למקומו, בקו ישר עם השאר. למחרת הגיע האיש מחברת האחסנה, שמעון, בלי חליפה ובלי סיפורים. הוא מדד שוב את רוחב הדלת. "יש פה שבעים וחמישה. המדפים שלי יעברו בקושי. אם אתה רוצה, אפשר לחבות. אבל העסקה הזאת נשארת פתוחה רק עד היום."

"ואם אני אומר כן?"

"בראשון נפרוק סחורה. את השולחן תצטרך להוציא. המדפים נשארים פה כל השנתיים."

שמעון הלך לשתות קפה בתחנת הדלק והניח לאלחנן את ההסכם. על הדף היו מקומות לחתימה שלו ושל השוכר. אפשר לסרב. להחזיק עוד חודש. אולי אשר ילווה כסף, אולי יסכים אפילו בלי להעיר הערות, וה'אולי' הזה היה הגרוע מכול. שוב יעמוד בבית הכנסת עם מפתח גדול על החגורה ויקבל יישר כוח. מי ישלם לאורי ביום ראשון? באיזה כסף? והוא כבר הבטיח, ואורי האמין לו עוד פעם.

אלחנן הכניס את היד לכיס והוציא את המפתח. הנייר החום עוד היה דבוק אליו. הוא יכול היה לשמור על החדר ולהתנצל שוב בפני העובד. יכול היה גם למסור את המפתח ולאבד משהו שהיה חשוב לו באמת. פתאום נזכר בנפתלי, "ואם חסר לו משהו באמת?". מעניין מאיפה הילד הביא את השאלה הזאת.

הוא חתם בחוסר ברירה.

***

כששמעון חזר, אלחנן הוציא את הכוסות, קיפל את השולחן אל הקיר וביקש שייתנו לו עד מוצאי שבת לפנות את הארונית. דמי השכירות הראשונים עברו לידיו. אורי קיבל באותו אחר הצהריים את מה שחייב לו, עד השקל האחרון. הוא מנה את השטרות ליד הדלפק ולא אמר תודה. אלחנן גם לא ביקש.

כשהגיע הביתה לאכול משהו, מצא את נפתלי מפנה את החומשים משולחן המטבח.

"אז הלימוד יהיה פה?" שאל הילד. אלחנן אמר שכנראה יצטרכו למצוא מקום אחר. נפתלי הזיז את קופסת הסיכות של אמו כדי לפנות מקום לצלחת. "חבל על החדר", אמר, והמשיך לסדר. "באמת חבל", ענה אביו. הוא הניח יד על כתפו של נפתלי, קצת באיחור, אחרי שהילד כבר פנה אל הסלט שהבטיח להכין.

גדליה הגיע רגע לפני הסגירה. הוא ביקש לקחת שני ספרים שהשאיר אצלם, ואז נעצר מול השולחן המקופל.

"אז זהו?"

"נחפש מקום. אולי אצל אחי."

"אבא שלי לא יגיע אליו."

אלחנן הניח את הספרים על הדלפק. "אבא שלך?"

***

"עזרא." גדליה סידר את שני הספרים זה על זה, פתח את העליון וסגר שוב. "שנתיים אנחנו נפגשים פה בחמישי. אצלו בבית אני לא נכנס. גם אצלי הוא לא בא. כאן... אתה מבין. כאן לא צריך להזמין אף אחד."

אלחנן הביט אל המקום שבו עמדו הביסאות. הוא היה מתרגז לפעמים על הרווח שהיה גדליה משאיר ליד עזרא. חשב שיש אנשים שאפילו בישיבה על כיסא צריכים להראות שהם מעל בולם. פעם אחת הזיז אותו בעצמו, בחוסר סבלנות, קרוב יותר לשולחן. כעבור עשר דקות גדליה הרחיק אותו בחזרה.

"לא ידעתי," אמר.

"ברור שלא. מה היה לך לדעת." גדליה לקח את הספרים. ליד הדלת הסתובב. "אם תמצא משהו, תגיד לנו. גם אם זה רק לשעה."

***

אלחנן נשאר בחנות אחרי שגדליה יצא. מכונת הכביסה של הלקוחה עוד חיכתה לבורג שנפל. הוא שכב על הרצפה, הכניס זרוע אל מתחת לארון, מצא אותו באצבעות מלוכלכות. אחר כך קם, ניקה את הבורג בשולי הסינר והניח אותו על השולחן של אורי כדי שלא יאבד שוב.

לפני שהלך הביתה, התקשר מן הטלפון לאשר. "תגיד, המחסן שלך ליד התחנה. אתה משתמש בחלק האחורי בליל שישי?"

"למה?"

"צריך שם שני ביסאות. אולי יותר."

"אצלי?" אשר צחק פעם אחת, קצר. "יש לי ארגזים עד התקרה. ביום שני תבוא. נראה מה אפשר להזיז."

"אני אבוא," אמר אלחנן. הוא חזר אל החדר, הוציא מתחת לשולחן את הביסא שגדליה נהג להרחיק, וניסה להעמיד אותו לצד הביסא של עזרא. רגל אחת היתה קצרה מעט. הביסא התנדנד.

אלחנן לקח גם את השני.

"אלחנן נשא את שני הביסאות בדרכו החוצה. 'על השיעור הזה לא נוותר בשום אופן,' הרהר בליבו, 'הלוואי ויזכני הבורא להמשיך ולהיות שותף בזכות העצומה הזו'."

ידוע תדע - ידיעות מעניינות ממרחבי הש"ס

* 'זימנין דניחא ליה בחבריה טפי מרביה' (עירובין לו:). פירש המאירי 'שפעמים שאדם בורר לו אחר אף במקום רבו אם מצד שהטבע נמשך לפנים חדשות אם מצד שהוא בוש מרבו לשאול והלה גס בו יותר ממנו'.

* בגמרא (עירובין סג.) מובא מעשה 'ותלמיד אחד היה לו לרבי אליעזר' וכו', ולאחר מכן נכתב 'שמו ושם אביו למה, אלא **שלא תאמר משל היה**'. וראה באר הגולה למהר"ל (באר הרביעי פ"א).

* בגמרא עירובין (פו.) 'דאמרי אינשי נבח בך כלבא עול נבח בך גורייתא פוק'. ופירש"י, דעביד איניש דדייר אצל חתנו, אבל בנו אין אדם מסיח דעתו מביתו לדור אצל כלתו שמא תתקוטט ויצא. כלבא - זכר, כגון חתנו. גורייתא - נקבה, כגון כלתו. [ועי' חשוקי חמד שהרחיב בזה.]

* בכ"מ בחז"ל מוזכר השם 'ברדלא' [כגון במימרא המפורסמת (ב"ר צג, י) של אוי לנו מיום הדין כו']. רש"י (מכות יד:) כתב שהוא שם של חכם. ובמצפה איתן (ב"מ י.) הוכיח מירושלמי (עירובין פ"ו) שהוא שם מקום (ונקרא ע"ש מקומו). וראה נחלת שבעה (שטרות סי' מ"ו אות הטי"ת) אם הוא תיבה אחת ונקרא 'ברדלא' ע"ש מקומו, או ששם אביו היה 'דלא' ונקרא על שמו 'בר דלא', וע"ש עוד.